

УДК 664:347.431

Сергєєва О.Р.

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри «Товарознавство і торговельне підприємництво»
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ІНВЕСТУВАННЯ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Здійснено аналіз економічних процесів, зокрема й інвестиційної діяльності. Досліджено підходи до трактування інвестицій. Визначено, що розвиток ринкових відносин пов'язаний з розвитком різноманіття об'єктів інвестування, до складу яких входять різні види реальних активів і фінансових інструментів.

Ключові слова: економічна природа інвестицій, інвестиція, реальні та фінансові інвестиції, фінансові інструменти, промислові підприємства, інвестування.

Сергеева Е.Р. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ИНВЕСТИРОВАНИЯ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Осуществлен анализ экономических процессов, в том числе и инвестиционной деятельности. Исследуются подходы к трактовке инвестиций. Определено, что развитие рыночных отношений связано с развитием многообразия объектов инвестирования, в состав которых входят различные виды реальных активов и финансовых инструментов.

Ключевые слова: экономическая природа инвестиций, инвестиции, реальные и финансовые инвестиции, финансовые инструменты, промышленные предприятия, инвестирование.

Sergeeva E.R. ECONOMIC CONTENTS INVESTMENT IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

The paper analyzes the economic processes, including investment. Studied approaches to the treatment of investments. Determined that the development of market relations associated with the development of the diversity of investees which include various types of real assets and financial instruments.

Keywords: economic nature of investments, investment, real and financial investments, financial instruments, industry, investment.

Постановка проблеми. У сучасній економічній науці недостатньо уваги приділяється вивченню економічного змісту процесу інвестування на промислових підприємствах, що є вкрай важливою проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальний теоретичний аспект інвестування на підприємствах проводився у працях Дж.М. Кейнса, Л.Дж. Гітмана, М.Д. Джонка, В. Шарпа, Дж.Р. Хікса, М. Портера. За умов формування ринкових відносин ця проблема розробляється багатьма вітчизняними вченими, про що свідчать роботи О.І. Амоши, Л.М. Безчасного, І.А. Бланка, О.Д. Василика, О.В. Гаврилюка, М.С. Герасимчука, О.І. Дація, Н.І. Демчук, О.А. Джусова, С.І. Дорогунцова, А.О. Заїнчківського, М.І. Іванова, М.Х. Крупки, І.І. Лукінова, О.М. Паламарчука, А.А. Пересади, В.Я. Шевчука та інших.

Метою статті є визначення економічного змісту інвестиційного процесу на промислових підприємствах. В умовах стабільного розвитку економіки інвестиції відіграють важливу роль у здійсненні індивідуального і суспільного відтворення

Виклад основного матеріалу. Невід'ємною частиною будь-якої економічної системи є інвестиційні відносини, тобто відношення між власниками капіталу – інвесторами, і тими суб'єктами економіки (підприємствами), які цього капіталу потребують, – об'єктами інвестування. Причому залежно від типу економічної системи ці відносини різні, оскільки в кожній системі по-своєму вирішуються основні економічні питання: що, як і для кого виробляти.

У ринковій економіці інвестиційні відносини характеризуються альтернативністю та регулюються відповідними ринковими інститутами: фондовим ринком та його учасниками. У плановій же економіці інвестиційні відносини (так як і інші розподільні і перерозподільні відносини) мають характер прямого розподілу, що здійснюється державою в особі органів державної влади.

Для підтримки життєдіяльності підприємства, переходу до виробництва конкурентноздатної продук-

ції та активізації інвестиційної діяльності необхідно, щоб на підприємстві постійно здійснювався інвестиційний процес [2]. З метою ґрунтовного дослідження важливим моментом є визначення суті категорії «інвестиційний процес» за допомогою опису характеристик і взаємозв'язку елементів, її складових: безпосередньо поняття «інвестиції», сторін (або учасників) інвестиційного процесу, які виступають на стороні попиту, так і на стороні пропозиції, відносин, що виникають між сторонами в процесі прийняття інвестиційних рішень.

Інвестиції є відносно новим для нашої економіки термін. При централізованій плановій системі використовувалося поняття «валові капітальні вкладення», під якими розумілися всі витрати на відтворення основних фондів, включаючи витрати на їх ремонт [1].

Початок ринкових перетворень в Україні спричинив реформування підходів до аналізу економічних процесів, у тому числі й інвестиційної діяльності, підсилив інтерес до результатів наукових досліджень у країнах розвинутої ринкової економіки.

З початком ринкових перетворень з'явилися і нові підходи до трактування інвестицій.

Зокрема, А.А. Пересада у своїй монографії «Інвестиційний процес в Україні», обґрунтовуючи відмінність інвестицій від капітальних вкладень, стверджує, що «економічна природа інвестицій трохи інша, ніж капітальних вкладень. По-перше, інвестиції – це значно більш широка економічна категорія, ніж довгострокове вкладення капіталу в економіку (виробничі фонди), оскільки вони можуть здійснюватися в різноманітних формах: реальній, фінансовій, інтелектуальній й інноваційній. По-друге, на відміну від капітальних вкладень, інвестиції здійснюються тільки у високоефективні проекти, результатом яких є прибуток, дохід, дивіденди» [10, с. 9]. З цим можна цілком погодитися.

Наведене визначення інвестицій має синтетичний характер і є досить об'ємним. Воно, на жаль, перенасичене зайвими повтореннями об'єктів вкладення інвестиційних ресурсів.

Синтетичний характер поняття «інвестицій» відображається й у Законі України «Про інвестиційну діяльність». У ньому зафіксовано: «Інвестиціями є усі види майнових і інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності, у результаті яких створюється прибуток (доход) чи досягається соціальний ефект» [5].

Наведене визначення, по-перше, враховує динамізм інвестицій, розкриває їх взаємозв'язок, процес перетворення інвестиційних ресурсів у вкладення, тобто у витрати; по-друге, дає досить широку класифікацію інвестицій і об'єктів інвестиційної діяльності.

Водночас наведене визначення, на нашу думку, не враховує всіх аспектів інвестицій як економічної категорії і допускає неточності в розумінні майнових і інтелектуальних цінностей.

У монографії «Інвестиції», підготовленій У. Шарпом та іншими американськими вченими визначається: «У найбільш широкому розумінні термін «інвестувати» означає розставитися з грошима сьогодні для того, щоб одержати велику їх суму в майбутньому» [11, с. 10].

Близьке за змістом визначення інвестицій наводиться в монографії Л. Гітмана і М. Джонка «Основи інвестування»: «...інвестиція – це спосіб розміщення капіталу, що повинен забезпечити заощадження чи збільшення суми капіталу» [2, с. 10].

Більш розгорнуті визначення можна простежити в працях: І.А. Бланка «Основи фінансового менеджменту» [1, с. 10], А.В. Мертенса «Інвестиції» [6, с. 3–4], А.П. Михайленко «Інвестування і реформування форм власності» [7, с. 7], та інших авторів.

Проведений нами аналіз трактувань терміна «інвестиції» у закордонній економічній літературі показує, що різні визначення інвестицій зумовлені специфікою сформованих шкіл і напрямів економічної думки, мають загальну суттєву рису, що характеризує це економічне поняття – зв'язок інвестицій з одержанням доходу як цільової установки інвестора.

У найбільш загальному вигляді інвестиції розуміються як вкладання капіталу з метою його збільшення в майбутньому. Такий підхід до визначення поняття «інвестиції» є панівним як у європейській, так і в американській методології [3, с. 8; 2, с. 220].

Водночас нерідко прстежуються позиція, відповідно до якої пропонується розрізняти категорії «інвестиції», з одного боку, і «вкладання капіталу», з іншого, на тій підставі, що характерною ознакою інвестицій, на думку її представників, є продуктивний характер цієї категорії. Виявляється, як правило, придбання засобів виробництва, а під вкладаннями капіталу – купівля фінансових активів. Зокрема, у навчальних курсах «Економікс» при всіх розходженнях у трактуванні терміна «інвестиції» більшість авторів підкреслює матеріально-речовинний зміст інвестицій або як «витрат на будівництво нових заводів, на верстати й устаткування з тривалим терміном служби», або як «приросту будь-яких матеріальних цінностей – усіх витрат, що безпосередньо сприяють зростанню загальної величини капіталу в економічній системі» [4, с. 32; 11, с. 11].

Існує й інший підхід до визначення інвестицій, зумовлений збільшенням значення ринку цінних паперів як механізму, що опосередковує переміщення реального капіталу в країнах розвинутої ринкової економіки. У його межах інвестиції визначаються як вкладання в цінні папери.

Слід зазначити, що розвиток ринкових відносин пов'язаний з розвитком різноманіття об'єктів інвестування, до складу яких входять як різні види реальних активів, так і фінансових інструментів. Водночас за зауваженням У. Шарпа, «у примітивних економіках основна частина інвестицій належить до реальних, у той час як у сучасній економіці велика частина інвестицій представлена цінними паперами» [11, с. 4]. У спеціальних дослідженнях, присвячених проблемам інвестування, інвестиції визначаються як «спосіб розміщення капіталу, що повинний забезпечити збереження чи зростання вартості капіталу і (чи) принести позитивну величину доходу. Інвестиція – це будь-який інструмент, у який можна помістити гроші, розраховуючи зберегти чи помножити їхню вартість і забезпечити позитивну величину доходу» [3, с. 8; 6, с. 5]. Відтак облік різноманітних форм інвестицій здійснюється на основі більш широкого трактування інвестицій як будь-якого вкладання капіталу, спрямованого на його приріст.

Такий підхід визначає як суттєву ознаку інвестицій не характер вкладань, а зв'язок інвестицій зі зростанням капіталу (одержанням доходу). Слід зазначити, що продуктивний характер належить не тільки вкладанням у реальні активи, що становлять групу капіталотворюючих інвестицій (вкладання в основний капітал, приріст оборотного капіталу, земельні ділянки й об'єкти природокористування, нематеріальні активи – патенти, ліцензії, програмні продукти, науково-дослідні й дослідно-конструкторські розробки), але і вкладанням у визначені фінансові інструменти, що опосередковують рух капіталотворювальних інвестицій (наприклад, цінні папери підприємств реального сектора, що дозволяють залучити капітал у сферу підприємницької діяльності).

Розвиток ринкових відносин в українській економіці зумовив необхідність перегляду тлумачення категорії «інвестиції» відповідно до нових умов.

Отже, характерними рисами ринкового підходу до розуміння сутності інвестицій, є:

- зв'язок інвестицій з одержанням доходу як мотиву інвестиційної діяльності;
- розгляд інвестицій у єдності двох сторін: ресурсів (капітальних цінностей) і вкладань (витрат);
- аналіз інвестицій не в статичній, а в динамічній формі, що дозволяє об'єднати в межах категорії «інвестиції» ресурси, вкладання й віддачу вкладених коштів як мотиву цього об'єднання;
- включення до складу об'єктів інвестування будь-яких вкладань, що дають економічний (соціальний) ефект [1, с. 445; 3, с. 10;].

Ринковий підхід до аналізу сутності, форм і принципів здійснення інвестиційної діяльності знайшов своє відображення при визначенні терміна «інвестиції» в українському законодавстві.

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність в Україні» від 18 вересня 1991 року інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [5].

Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери; рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права інтелектуальної власності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та

виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності.

Інвестиції можуть мати різні форми: грошові кошти та їх еквіваленти; земля; будівлі, споруди, машини, устаткування, апарати, оснащення, інструменти та інше майно, яке використовується у виробництві або має ліквідність [5].

Реальні інвестиції є довгостроковим вкладенням капіталу в різні сфери й галузі народного господарства з метою створення нових капітальних благ і одержання завдяки цьому додаткового прибутку; а капітальними вкладеннями є довгострокові витрати капіталу на просте і розширене відтворення основних фондів.

Оскільки процес виробництва і накопичення цих засобів неможливо здійснити в короткий строк, то слід говорити про велику тривалість процесу інвестування.

Відтак інвестиції є довгостроковим вкладенням капіталу в конкретне підприємство, справу, сукупність довготривалих фінансових, трудових і матеріальних витрат, використання наявних засобів на споживання в поточному періоді винагородити його за ризик, відшкодувати втрати від інфляції в майбутньому періоді.

За характером активів виділяються інвестиції у фінансові та нефінансові активи. Інвестиції в нефінансові активи часто називають реальними інвестиціями.

Реальні інвестиції припускають вкладення коштів у фізичні і нематеріальні активи. Існують такі види реальних інвестицій [1, с. 153]:

1. Вимушені (обов'язкові) інвестиції. Вони пов'язані із задоволенням різних стандартів і нормативів (екологічні стандарти, стандарти безпеки продукту і т.д.).

2. Інвестиції, пов'язані із зниженням поточних витрат, – інвестиції для поточного вдосконалення технологічного процесу і продукції.

3. Інвестиції в оновлення основного капіталу (інвестиції на заміну вибуття).

4. Інвестиції в розширення виробництва – інвестиції в збільшення одиниць і вартості виробничого апарату в рамках діючих виробничих площ.

5. Інвестиції в нове будівництво.

6. Інвестиції в нові товари, технології, ринки.

7. Інвестиції в ризикові наукові дослідження і конструкторські роботи (НДДКР).

Фінансові інвестиції є вкладенням в активи грошового ринку і ринку капіталів. До них належать короткострокові фінансові інструменти (ощадні рахунки і депозити, короткострокові векселі), облигації, акції, фінансові ф'ючерси, опціони та ін.

До фінансових інвестицій можна віднести також вкладення в реальні (невиробничі) активи такі, як дорогоцінні метали, предмети мистецтва, антикваріат, з розрахунку на підвищення цін.

Реальні інвестиції взаємопов'язані з фінансовими інвестиціями. Підприємство, направляючи засоби, виручені від продажу акцій, на купівлю нового устаткування, проводить реальну інвестицію.

Інвестування та інвестиції можуть бути прямими та непрямими. Пряме інвестування припускає безпосередню участь інвестора в процесі вкладення коштів. Непряме інвестування здійснюється через участь посередників у виборі напрямів вкладення коштів, наприклад, придбання паю пайового інвестиційного фонду.

Іноземний капітал може бути залучений у формі прямих і портфельних інвестицій, а також у вигляді кредитів і позик.

Під прямими іноземними інвестиціями прийнято розуміти капіталовкладення в реальні активи (виробництво) в інших країнах, в управлінні якими бере участь інвестор. Інвестиції можуть вважатися прямими, якщо іноземний інвестор володіє не менше ніж 50% акцій підприємства, або їх контрольним пакетом, величина якого може варіюватися в достатньо широких межах залежно від розподілу акцій серед акціонерів.

Прямі іноземні інвестиції – це щось більше, ніж просте фінансування капіталовкладень в економіку. Вони представляють спосіб підвищення продуктивності та технічного рівня українських підприємств. Розміщуючи свій капітал в Україні, іноземні компанії приносять з собою нові технології, нові способи організації виробництва і прямий вихід українських підприємств на світовий ринок.

Портфельними іноземними інвестиціями прийнято називати вкладення капіталу в акції зарубіжних підприємств, які не дають права контролю над ними, а також вкладення в облигації та інші цінні папери іноземної держави і міжнародних валютних фінансових організацій.

Висновки. В умовах стабільного розвитку економіки інвестиції відіграють важливу роль у здійсненні індивідуального і суспільного відтворення. Вони, по-перше, забезпечують економічне зростання економіки. По-друге, інвестиції дають можливість формувати структуру національної економіки, що відповідає вимогам ринкової кон'юнктури. По-третє, вони слугують засобом для вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів. По-четверте, інвестиції використовуються суб'єктами господарювання для досягнення стабільності виробництва і конкурентоспроможності, а державою – для забезпечення економічного зростання й успішного вирішення соціальних проблем. По-п'яте, інвестиції вимагаються для впровадження досягнень науково-технічного прогресу. По-шосте, вони допомагають забезпечити неухильне зростання рівня і якості життя як меги суспільства.

Державні інвестиції в ринковій економіці можуть бути досить важливі в окремих галузях, наприклад, коли державна підтримка необхідна для здійснення структурних перетворень, здійснення перспективних досліджень або підтримці галузей, які не здатні на швидку віддачу вкладених коштів, але розвиток, яких дуже важливий в стратегічному або соціальному плані.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк І.А. Основи фінансового менеджмента: в 2 т. / І.А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1999. – Т. 2. – 512 с.
2. Гитман Л., Джонк М. Основи інвестування: пер. с англ / Л. Гитман, М. Джонк. – М. : Дело, 1997. – 1008 с.
3. Демчук Н.І. Ефективність та джерела інвестиційного процесу на промислових підприємствах / Н.І. Демчук // Держава та економіка. – 2006. – № 11. – С. 8–11.
4. Дребот Н. Інвестиційна стратегія підприємства: засади і особливості її формування в сучасних умовах / Н. Дребот // Регіональна економіка. – 2000. – № 1. – С. 63–69.
5. Про інвестиційну діяльність : Закон України № 1560-ХІІ від 18 вересня 1991 року // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 47. – С. 646–657.
6. Мертенс А.В. Інвестиції: курс лекцій / А.В. Мертенс. – К. : Изд-во «Киевское инвестиционное агентство», 1997. – 416 с.
7. Михайленко О.П. Інвестування і реформування форм власності / О.П. Михайленко. – Х. : Основа, 2000. – 250 с.

8. Мілевський В. Теоретичні засади визначення ефективної інвестиційної політики в перехідній економіці / В. Мілевський // Економіст. – 2001. – № 9. – С. 30–33.
9. Насыров М. Определение финансово-экономической эффективности инвестиций с использованием принципов ЮНИДО : учебно-метод. пособие / М. Насыров. – Казань : Казанский гос. техн. ун-т, 1995. – С. 82.
10. Пересада А.А. Инвестиционный процесс в Украине / А.А. Пересада. – К. : Лібра, 1998. – 392 с.
11. Шарп В., Александер Г., Бейли Д. Инвестиции : пер. с англ. / В. Шарп, Г. Александер, Д. Бейли / – М. : ИНФРА-М, 1997. – 1024 с.

УДК 331.101.3:658

Шильнікова З.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту*

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті розглянуто актуальні проблеми мотивації праці персоналу в сучасних умовах господарювання та визначено їх вплив на ефективність діяльності підприємства. Виявлено, що для посилення мотиваційного впливу на персонал підприємства слід більше уваги приділяти поєднанню матеріальної та нематеріальної мотивації працівників. Доведено, що при вдалому поєднанні різних методів мотивації можна активізувати роботу працівників, підвищити їх інтерес до неї, що сприятиме самовдосконаленню і самореалізації, а також вплине на ефективність діяльності підприємства.

Ключові слова: мотив, мотивація, мотивування персоналу, матеріальне мотивування, нематеріальне мотивування, мотиваційний механізм.

Шильнікова З.Н. МОТИВАЦИЯ ПЕРСОНАЛА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

В статье рассмотрены актуальные проблемы мотивации труда персонала в современных условиях хозяйствования и определено влияние на эффективность деятельности предприятия. Выведено, что для усиления мотивационного влияния на персонал предприятия нужно больше внимания уделять сочетанию материальной и нематериальной мотивации работников. Доказано, что при удачном объединении разных методов мотивации можно активизировать труд работников, повысить их интерес к нему, что будет содействовать самосовершенствованию и самореализации, а также повлияет на эффективность деятельности предприятия.

Ключевые слова: мотив, мотивация, мотивирование персонала, материальное мотивирование, нематериальное мотивирование, мотивационный механизм.

Shilnikova Z.N. PERSONNEL MOTIVATION AS A CONSTITUENT PART OF DOMESTIC ENTERPRISES EFFICIENT FUNCTIONING IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS

The article investigates actual problems of personnel activity motivation in modern conditions of enterprise effective economic functioning. It has been found out that to increase motivation influence on personnel one should pay more attention to combining employees material and immaterial motivation. It has been proved that when different ways of motivation are combined successfully one could stir the employees to work harder, to increase their interest to work which will contribute to their self-perfection and self-realization and will influence the enterprise economic effectiveness as well.

Keywords: motive, motivation, personnel motivation, material motivation, nonmaterial motivation, motivation mechanism.

Постановка проблеми. Трудова мотивація працівника – важливий фактор його результативної роботи, і в цій якості вона складає основу трудового потенціалу працівника. Мотивація відіграє роль пускового механізму, що визначає, які здібності й у якому ступені працівник захоче і зможе розвивати і використовувати в процесі праці.

Для забезпечення ефективності діяльності підприємства необхідні відповідальні, високоорганізовані та ініціативні працівники з прагненням до трудової самореалізації, професійного зростання, задоволеності від досягнутих результатів діяльності, відповідальності та можливостями вияву ініціативи.

Для того щоб спонукати людей працювати якісно, недостатньо вивчити потреби персоналу і провести їх ранжування. Потрібно розробити механізми мотивації, які будуть викликати у людей бажання працювати ефективно на користь організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему мотивування персоналу досліджено в роботах таких вітчизняних вчених, як Л.О. Антоненко,

В.Д. Бондар, Н. Газенко, В. Галенко, П. Журавльова, С. Занюк, А.М. Колот, О.Г. Мельник, М.Й. Малік, А.В. Токар та ін. Окремим аспектам мотиваційного механізму приділяли увагу такі вчені, як А. Колот, О. Синицька, В. Співак, С. Шапиро та ін. Вагомим є внесок у дослідження мотиваційних проблем та вивчення матеріальних і нематеріальних умов трудової діяльності вітчизняних вчених М. Бунге, І. Вернадського, С. Вовканича, В. Гуменюка, М. Козоріз, А. Колоти, О. Кузьміної, І. Сороки, Н. Тарнавської, М. Туган-Барановського, Ф. Хміля та ін.

Мета статті. Поглиблення теоретичних засад дослідження мотиваційних процесів на прикладі вітчизняних підприємств та напрацювання рекомендацій, які спрямовані на удосконалення мотивування праці в системі управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. У цілому трудова діяльність членів суспільства піддається впливу різноманітних чинників, як внутрішнього так і зовнішнього характеру. Внутрішніми спонукальними чинниками є потреби й інтереси,